

Voorbeeldzorgplan Zorg in de stervensfase

Voorbeeldzorgplannen

Dit voorbeeldzorgplan is met nadruk een *voorbeeldzorgplan* en geen *standaardzorgplan*.

Verpleegkundigen en verzorgenden kunnen het plan als hulpmiddel gebruiken bij het assessment en bij de uitvoering van de zorg. Met dit plan maak je een plan op maat voor een individuele cliënt.

Dit betekent dat je bewust kiest wat wel of niet van toepassing is. Het voorbeeldzorgplan combineert de Omaha-systematiek met inhoudelijke landelijke richtlijnen en expertise uit het veld. Naast gebied-soort actie-actievlak staan in de specificatie puntsgewijs de relevante onderdelen van deze landelijke richtlijnen. Zo gebruik je als zorgmedewerker niet alleen de Omaha-systematiek, maar neem je ook op een eenvoudige en snelle manier kennis van de actuele standaarden en toets je je individuele zorgplan met het voorbeeldzorgplan en de actuele kennis.

Werkwijze

Het voorbeeldzorgplan omvat alle mogelijke aandachtsgebieden met alle mogelijke interventies. Dit zijn er dus veel. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat alle aandachtsvelden en interventies worden overgenomen in een individueel zorgplan. Per onderdeel kijkt de zorgmedewerker wat wel en niet past bij de eigen cliënt in zijn context. Ook kan de zorgmedewerker de specificaties aanpassen voor het op maat maken van het plan. Omaha zorgt voor eenheid van taal en het gebruik van voorbeeldzorgplannen stimuleert dit nog verder. Maar geen cliënt is hetzelfde, dus het blijft zaak dat verpleegkundigen en verzorgenden goed kijken naar de cliënt en blijven nadenken over de zorg. Het voorbeeldzorgplan kan daarbij dienen als ondersteuning, niet om te sturen.

Er zijn voorbeeldzorgplannen beschikbaar van ruim 20 veelvoorkomende onderwerpen in de VVT. We hebben ze gemaakt met (wijk)verpleegkundigen van Allertzorg, Amstelring, Buurtzorg, Marente, Surplus, Thebe, Zorgaccent en Zorgbalans. De voorbeeldzorgplannen zijn alleen beschikbaar voor leden van de stichting Omaha System Support en te downloaden via het ledendeel op **www.omahasystem.nl**.

Voorbeeldzorgplan Zorg in de stervensfase

Gebied	Soort actie	Actievlak	Specificatie
Psychosociaal domein			
Mantelzorg/zorg voor kind of huisgenoot	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Geestelijke zorg	Begeleiding bij: <ul style="list-style-type: none"> Het feit dat cliënt binnen afzienbare tijd overlijdt Nazorg: <ul style="list-style-type: none"> Begeleiden bij rouwverwerking. Bij gecompliceerde rouw: doorverwijzen
Mantelzorg/zorg voor kind of huisgenoot	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Opvang/respijtzorg	Advies over: <ul style="list-style-type: none"> Mogelijkheden thuiszorg Hospice
Mantelzorg/zorg voor kind of huisgenoot	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen-mentaal/emotioneel	Signaleren overbelasting
Mantelzorg/zorg voor kind of huisgenoot	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Zorg in de laatste levensfase	Informatie over: <ul style="list-style-type: none"> Gebruikelijke gang van zaken na overlijden (onder andere waarschuwen (huis)arts en begrafenisondernemer, rustig afscheid nemen)
Spiritualiteit	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Geestelijke zorg	Begeleiding: <ul style="list-style-type: none"> Aandacht voor spiritualiteit/religie
Spiritualiteit	CM Case-managen	Geestelijke zorg	Geestelijke zorg: <ul style="list-style-type: none"> Eventueel inschakelen: geestelijk verzorger of humanistisch raadgever

Gebied	Soort actie	Actievlak	Specificatie
Fysiologisch domein			
<i>Ademhaling</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	In positie brengen (houding)	Advies over juiste houding: <ul style="list-style-type: none"> • Om luchtdoorstroom te bevorderen • Die comfortabel en haalbaar is • Voor afvoer secreet
<i>Ademhaling</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Luchtwegzorg	Informatie aan naasten: <ul style="list-style-type: none"> • Reutelen; geen teken van ademnood • Dyspnoe (kortademigheid), onregelmatige ademhaling (Cheyne Stokes-ademhaling) • Stikken komt zeer zelden voor • Daling bewustzijn: beleving van dyspnoe neemt af Zie ook Zorgpad Stervensfase
<i>Ademhaling</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Luchtwegzorg	Vermijd uitzuigen, omdat dit kan leiden tot kokhalzen, hoesten en toename van de slijmproductie
<i>Ademhaling</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen – fysiek	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> • Cheyne Stokes-ademhaling (onregelmatige ademhaling) • Reutelen • Slijmafscheiding • Benauwdheid
<i>Bewustzijn</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Signalen/symptomen – fysiek	Advies naasten over onrust: <ul style="list-style-type: none"> • Waarborg rust en veiligheid, zorg voor een rustige en prikkelarme omgeving • Belang van praten en aanraken cliënt
<i>Bewustzijn</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen – fysiek	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> • Bewustzijn (gebruik eventueel meetinstrument) • Terminale onrust of terminaal onrustig delier: tremoren, persisterende (aanhoudende) bewegingsdrang, plukken, in het luchtledige grijpen, soms kreunen en schreeuwen • Nagaan of urineretentie of defecatie drang of andere factoren ten grondslag liggen aan de onrust

			<ul style="list-style-type: none"> Overleg arts over medicatie/palliatieve sedatie
<i>Circulatie</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Anatomie/fysiologie	Informatie naasten: <ul style="list-style-type: none"> Verkleuring huid, lijkvlekken
<i>Circulatie</i>	MB Monitoren / Bewaken	Anatomie/fysiologie	Monitoren: Verkleuring huid, lijkvlekken
<i>Circulatie</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen – fysiek	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> Vitale signalen, pols, oedeem, hartgeluiden, huidskleur, pijn, temperatuur extremiteiten
<i>Darmfunctie</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Anatomie/fysiologie	Informatie naasten: <ul style="list-style-type: none"> Werking van de darmen in stervensfase
<i>Darmfunctie</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Darmzorg	Stomazorg
<i>Darmfunctie</i>	CM Case-managen	Materialen (verbruiksartikelen)	Bestellen van: <ul style="list-style-type: none"> Incontinentiemateriaal
<i>Darmfunctie</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen – fysiek	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> Obstipatie. Kan onrust veroorzaken. Zo nodig actie ondernemen.
<i>Huid</i>	CM Case-managen	Hulpmiddelen	Regelen antidecubitusmaterialen
<i>Mondgezondheid</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Persoonlijke hygiëne	Mondverzorging: Bestrijding ongemak: <ul style="list-style-type: none"> Bestrijding droge mond met mondverfrissende middelen (onder andere ijslollies, spoelvloeistoffen of vochtige wattenstaven) Lippen insmeren met vaseline Stimulatie van de speekselproductie door: <ul style="list-style-type: none"> (Suikervrije) snoepjes of kauwgum Ananasblokjes (bevat slijmoplossende enzymen) Mondspoelen bijvoorbeeld met Biotene of Zendium

			<ul style="list-style-type: none"> • Koolzuurhoudende dranken • Acupunctuur en elektrostimulatie indien beschikbaar <p>Speekselsubstituten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Water • Kleine slokjes water drinken • Mondspoeling of mondspray met een zoutoplossing • Zuigen op ijssnippers of ijsblokjes • Kunstspeeksels • Mondbevochtigingsproducten (gel en spray) • Caphosol® (oververzadigde calciumfosfaat oplossing) <p>Voorkomen van slechte laatste herinnering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bestrijden van slechte adem • Aandacht voor wel/niet dragen van gebitsprothese; kan belastend zijn • In overleg met familie na overlijden prothese terugplaatsen
<i>Mondgezondheid</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen-fysiek	<p>Monitoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toestand van de mond • Slechte adem
<i>Pijn</i>	CM Case-managen	Continuïteit van zorg	Samenwerking met/verwijzen naar andere disciplines: onder andere. arts, pijn- /palliatief team, fysiotherapeut, apotheker
<i>Pijn</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen-fysiek	<p>Monitoren pijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is cliënt pijnvrij?
<i>Pijn</i>	CM Case-managen	Zorg door arts/specialist	Samenwerking met/verwijzing naar andere disciplines: onder andere arts, pijn-/palliatief team, apotheker
<i>Pijn</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Zorg in de laatste levensfase	<p>Advies en begeleiding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pijn bespreekbaar maken • Teken van pijn (onder andere fronsen, kreunen) • Verschillende vormen van pijnbestrijding, bijvoorbeeld morfinepomp • Uitleg palliatieve sedatie

<i>Spijvertering- vochthuishouding</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Anatomie/fysiologie	Informatie over: <ul style="list-style-type: none"> • Spijverteringssysteem dat steeds trager gaat werken als de dood nadert • Problemen die kunnen ontstaan: minder eetlust, hik, droge mond, slikproblemen, misselijkheid, braken, obstipatie en incontinentie
<i>Spijvertering- vochthuishouding</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen-fysiek	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> • Slikproblemen • Misselijkheid en braken • Veilige houding in bed bij eten en drinken • Veilige houding in bed bij braken
<i>Spijvertering- vochthuishouding</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Zorg in de laatste levensfase	Draag zorg voor comfort: <ul style="list-style-type: none"> • Behandel symptomen, onder andere misselijk en braken, met medicatie in overleg met arts • Zorg voor een goede houding in bed, aanwezigheid van frisse lucht en bevochtigen van de mond
<i>Urinewegfunctie</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Anatomie/fysiologie	Informatie over: <ul style="list-style-type: none"> • In terminale fase vaak minder behoefte om te drinken daardoor minder urine • Nieren gaan minder goed werken • Soms vocht vasthouden
<i>Urinewegfunctie</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Blaaszorg	Blaaskatheter in overleg met arts <ul style="list-style-type: none"> • Zo nodig verwisselen incontinentiemateriaal
<i>Urinewegfunctie</i>	MB Monitoren / Bewaken	Signalen/symptomen-fysiek	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> • Klachten m.b.t. urineweginfectie • Bloed in urine • Alertheid op volle blaas (geeft onrust)
Gebied	Soort actie	Actievlak	Specificatie
Gezondheids- gerelateerd gedragsdomein			
<i>Gezondheidszorg supervisie</i>	CM	Hulpmiddelen	Bestellen/regelen hulpmiddelen

	Case-managen		
<i>Medicatie</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Hulpmiddelen	Advies en instructie: <ul style="list-style-type: none"> • Pijnpomp, infuus
<i>Medicatie</i>	CM Case-managen	Medicatie coördinatie/bestelling	Medicatie bestellen
<i>Medicatie</i>	AIB Adviseren / Instrueren / Begeleiden	Medicatie werking en bijwerkingen	Informatie over: <ul style="list-style-type: none"> • Werking van medicatie • Bijwerkingen
<i>Medicatie</i>	MB Monitoren / Bewaken	Medicatie werking en bijwerkingen	Monitoren: <ul style="list-style-type: none"> • Werkt pijnmedicatie afdoende? • Bijwerkingen van medicatie • Gedragsveranderingen?
<i>Medicatie</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Medicatie-toediening	Toedienen medicatie volgens voorschrift en medicatie-toedienlijst
<i>Persoonlijke zorg</i>	B Behandelen en procedures toepassen	Persoonlijke hygiëne	Hulp bij: <ul style="list-style-type: none"> • Persoonlijke zorg • Aandacht voor mondzorg (zie voorbeeldzorgplan Mondzorg) • Incontinentie • Wees alert op comfort: niet meer verzorging dan nodig en zo min mogelijk draaien
<i>Voeding</i>	MB Monitoren / Bewaken	Voeding, beleid/balans	In stervensfase in overleg met arts stoppen met kunstmatige vocht- en voedingstoediening

Richtlijnen:

[Richtlijn Zorg in de stervensfase, IKNL, 2010](#)

[Zorgpad Stervensfase, 2011](#)

[Richtlijnen mondzorg](#)

[Richtlijn Klachten van de mond, IKNL, 2010](#)

[Richtlijn Pijn IKNL 2016](#)